

PIOTR LOREK
Wrocław

Ewangelia Izajasza w Liście do Rzymian

Tematem Listu do Rzymian jest Ewangelia. Taki postulat wynika choćby z obserwacji podstawowych części listu, w tym antycznych składowych epistolarnych, pod kątem użycia w nich rzeczownika εὐαγγέλιον i czasownika εὐαγγελίζω¹. Pojawiają się one na ich początkach i/lub końcach². Takie rozmieszczenie należy uznać za nieprzypadkowe i potraktować jako strukturalny sposób informowania czytelnika o ogólnym przedmiocie rozważań Pawła.

Część listu	Wzmianka o ewangelii na początku danej części	Wzmianka o ewangelii na końcu danej części
1,1-7: Wstęp	1,1: εὐαγγέλιον	
1,8-15: Dziękczynienie	1,9: εὐαγγέλιον	1,15: εὐαγγελίζω
1,16–15,33: Część główna	1,16: εὐαγγέλιον	15,16: (εὐαγγέλιον) 15,19: (εὐαγγέλιον) 15,20: (εὐαγγελίζω)
1,16–11,36: Część teologiczna		11,28: εὐαγγέλιον
16,1-27: Zakończenie		16,25: εὐαγγέλιον

W niniejszym opracowaniu autor pragnie wskazać na główne źródło refleksji Pawła nad Ewangelią w Liście do Rzymian, jakim — zdaniem autora —

¹ P. LOREK, *Paralelna „dispositio” Listu do Rzymian Apostoła Pawła*; przyjęto do druku w *Classica Wratislaviensia*.

² Oprócz poniższych miejsc terminy εὐαγγέλιον i εὐαγγελίζω występują również w wierszach: 2,16 (εὐαγγέλιον); 10,15 (εὐαγγελίζω); 10,16 (εὐαγγέλιον).

jest księga Izajasza z obecnym w niej wątkiem Ewangelii³. Wydawcy *United Bible Societies*⁴ identyfikują w Liście do Rzymian aż 64 cytaty ze Starego Testamentu, z tego najwięcej (18) pochodzi od Izajasza.

List do Rzymian	Księga Izajasza
2,24	52,5 (LXX)
3,15-17	59,7-8
9,27-28	10,22-23 (LXX)
9,29	1,9
9,33	8,14; 28,16 (LXX)
10,11	28,16 (LXX)
10,15	52,7
10,16	53,1 (LXX)
10,20	65,1 (LXX)
10,21	65,2 (LXX)
11,8	29,10
11,26-27a	59,20-21 (LXX)
11,27b	27,9 (LXX)

³ K. ROMANIUK (*List do Rzymian. Wstęp – Przekład z oryginału – Komentarz*, Poznań–Warszawa 1978, s. 77) tak pisze na ten temat: „Przedmiotem dyskusji pozostaje ciągle jeszcze sprawa pochodzenia, a w konsekwencji także znaczenie terminu εὐαγγέλιον, zwłaszcza gdy występuje w liczbie pojedynczej. Rzeczownik ten oznacza przede wszystkim „dobrą nowinę, pomyślną wieść”. (...) Mało prawdopodobną wydaje się natomiast hipoteza — podtrzymywana przez takich uczonych jak E. Klostermann, A. Deissmann, W. Schneemelcher — według której nowotestamentalne użycie rzeczownika τὸ εὐαγγέλιον pochodziłoby rzekomo z terminologii kultu cesarzy, a jeszcze konkretniej miałoby pozostać w związku z inskrypcją z Priene (Azja Mniejsza), która mówi o przeniknięciu do świata mnóstwa dobrych wieści z dniem narodzin boga-cesara. Hipotezie tej przeciwstawia się zdecydowanie E. Käsemann. Najbliższy nowotestamentalnego użycia terminu εὐαγγέλιον zdaje się być tekst Iz 60,6: καὶ τὸ σωτήριον κυρίου εὐαγγελιοῦνται. Wielu autorów — wśród nich największy znawca tego problemu P. Stuhlmacher — nie znajduje w ogóle analogii dla Pawłowego użycia rzeczownika τὸ εὐαγγέλιον. Wydaje się, że stanowisko tego rodzaju zbyt minimalizuje rolę tekstu Iz 60,6. Sugestia K. Romaniuka o Izajaszowych korzeniach Pawłowej Ewangelii jest zatem przedmiotem obecnego opracowania.

⁴ K. ALAND, M. BLACK, C.M. MARTINI, B.M. METZGER, A. WIKGREN (red.), *The Greek New Testament*, Stuttgart 1983³, s. 899.

List do Rzymian	Księga Izajasza
11,34	40,13 (LXX)
14,11a	49,18
14,11b	45,23 (LXX)
15,12	11,10 (LXX)
15,21	52,15 (LXX)

Z powyższego zestawienia wyłania się kilka istotnych obserwacji. Pierwsza jest oczywista: Paweł korzysta z całej Księgi Izajasza w całym liście. Ta obserwacja będzie użyteczna w przeprowadzeniu skrótovej egzegezy wybranych fragmentów Listu do Rzymian. Druga: Rz 10,15-16 wskazuje na miejsce, skąd Paweł czerpie inspirację do formułowania Ewangelii. Otóż Rz 10,15, cytując Iz 52,7 używa czasownika εὐαγγελίζω, zaś Rz 10,16, będąc kontynuacją Rz 10,15, nie dość, że powołuje się na Iz 53,1 (LXX), a więc na fragment pierwotnie znajdujący się w bliskim sąsiedztwie Iz 52,7, to jeszcze używa rzeczownika εὐαγγέλιον. Oznacza to, że Paweł zdaje się pojmować Ewangelię w kontekście przesłania Izajasza. W tym świetle warto zwrócić uwagę na *passus* Rz 11,26-28. Wersety 26-27 nawiązują do Iz 59,20-21 (LXX) i Iz 27,9 (LXX), zaś następujący po nich werset 28 używa terminu εὐαγγέλιον. Podobną zbieżność można zaobserwować w Rz 15,19-21. Najpierw występuje bezpośrednie odwołanie się do głoszenia Ewangelii (w. 19: εὐαγγέλιον; w. 20: εὐαγγελίζω), a następnie w wersecie 21 pojawia się cytat z Iz 52,15 (LXX) wyraźnie dotyczący Pawłowego głoszenia Ewangelii z poprzednich wersetów.

Powyższe obserwacje zdają się tłumaczyć pierwsze użycie εὐαγγέλιον w Rz (1,1) i następujące po nim stwierdzenie, że Ewangelia ta była zapowiedziana „przez proroków w Pismach Świętych”⁵. Mimo iż Paweł mówi o prorokach w liczbie mnogiej (τῶν προφητῶν), to jednak zdaje się, że jeśli chodzi o temat Ewangelii, prym wiedzie Izajasz. Taki wniosek wypływa również z samej analizy użycia εὐαγγέλιον i εὐαγγελίζω w LXX:

⁵ Cytaty biblijne według tłumaczenia Biblii Warszawskiej: *Biblia to jest Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Towarzystwo Biblijne w Polsce, Warszawa 2001.

εὐαγγελίζω	εὐαγγέλιον
1 Sm 31, 9	
2 Sm 1,20; 4,10; 18,19.20.26.31	2 Sm 4,10
1 Krl 1,42	
1 Km 10,9	
Ps 39,10; 67,12; 95,2	
Ps Sol 11,1	
Jl 3,5	
Na 2,1	
Iz 40,9; 52,7; 60,6; 61,1	
Jr 20,15	

Chociaż powyższy wykaz użycia terminów εὐαγγελίζω oraz εὐαγγέλιον można potraktować jedynie jako introdukcję do omawiania wątku Ewangelii w LXX, to jednak od razu widać, że akcent — przynajmniej jeśli chodzi o lingwistyczne rozmieszczenie — pada, prócz Psalmów i 2 Księgi Samuela na Deutero- i Trito-Izajasza. Urywki z Izajasza cytowane w sąsiedztwie Ewangelii w Rz (Iz 27,9; 52,7.15; 53,1; 59,20-21) w głównej mierze również wskazują na Księgę Izajasza 40-66. Na to więc miejsce należy wskazywać poszukując Pawłowych inspiracji w formułowaniu Ewangelii.

Omówienie całego tematu Ewangelii w Liście do Rzymian w świetle przesłania proroków starotestamentowych nie jest przedmiotem niniejszego opracowania. Celem autora jest jedynie skupienie się na tych fragmentach Listu do Rzymian, w których obecne jest bezpośrednie nawiązanie terminologiczne do Ewangelii.

1. Rz 1,1-6

¹ Paweł, sługa Chrystusa Jezusa, z powołania apostoł, przeznaczony do głoszenia Ewangelii Bożej, ² którą Bóg przedtem zapowiedział przez swoich proroków w Pismach świętych. ³ Jest to Ewangelia o Jego Synu — pochodzącym według ciała z rodu Dawida, ⁴ a ustanowionym według Ducha Świętości przez powstanie z martwych pełnym mocy Synem Bożym — o Jezusie Chry-

tusie, Panu naszym. ⁵ Przez Niego otrzymaliśmy łaskę i urząd apostołski, aby ku chwale Jego imienia pozyskiwać wszystkich pogan dla posłuszeństwa wi-
rze. ⁶ Wśród nich jesteście i wy powołani przez Jezusa Chrystusa.

Paweł już na wstępie listu (1,1) wprowadza temat Ewangelii i stwierdza czego ona dotyczy. Problem usprawiedliwienia, jako składowa Ewangelii, pojawi się dopiero później. Najistotniejsza dla Pawła jest bowiem sama osoba Jezusa Chrystusa, którą w Rz 1,3 określa jako oczekiwanego Syna i potomka Dawida. Taką obietnicę można znaleźć między innymi w 2 Sm 7,12-14b (por. także 1 Krl 8,17-20); Jr 23,5 i Ez 34,23-25. Przejdźmy jednak do nawiązań do księgi Izajasza.

Imię Dawid u Izajasza pojawia się w 7,2.13; 9,6; 16,5; 22,9.22; 29,1.3; 37,35; 38,5; 55,3. Treść części z tych fragmentów koresponduje z przestaniem Rz 1,1-6. Wymagają więc one przywołania:

Wtedy Izajasz rzekł: Słuchajcie, domu Dawidowy! Czy mało wam tego, że nużycie ludzi, to jeszcze mojego Boga nużycie? Dlatego sam Pan da wam znak: Oto panna pocznie i porodzi syna, i nazwie go imieniem Immanuel (Iz 7,13-14).

Albowiem dziecię narodziło się nam, syn jest nam dany i spocznie władza na jego ramieniu, i nazwą go: Cudowny Doradca, Bóg Mocny, Ojciec Odwieczny, Książę Pokoju. Potężna będzie władza i pokój bez końca na tronie Dawida i w jego królestwie, gdyż utwali ją i oprze na prawie i sprawiedliwości, odtąd aż na wieki. Dokona tego żarliwość Pana Zastępów (Iz 9,5-6).

Wygnańcy moabscy niech znajdą u ciebie gościnę, bądź im ochroną przed niszczycielem. Gdy nie stanie ciemniejszy, gdy skończy się zagłada, zniknie z kraju gnębiel. Wtedy tron będzie utwalony przez łaskę i zasiądzie na nim w namiocie Dawida sędzia, który będzie dbał o prawo i troszczył się o sprawiedliwość (Iz 16,4-5).

I położę na jego ramieniu klucz domu Dawida, i gdy on otworzy, to nikt nie zamknie, a gdy on zamknie, to nikt nie otworzy (Iz 22,22).

Nakłońcie swojego ucha i pójďte do mnie, słuchajcie, a ożyje wasza dusza, bo ja chcę zawrzeć z wami wieczne przymierze, z niezłomnymi dowodami łaski okazanej niegdyś Dawidowi! Jak jego ustanowiłem świadkiem dla narodów, księciem i rozkazodawcą ludów, tak ty wezwiesz naród, którego nie znasz, a narody, które nie znały ciebie, będą śpiesznie podążać do ciebie przez wzgląd na Pana, twój Boga, i przez wzgląd na Świętego Izraelskiego, gdyż cię wstawił (Iz 55,3-5)⁶.

⁶ Cytowane teksty, wyraźnie dowodzą, że Paweł czytał całe ustępy z księgi Izajasza i gdy cytował jakies wyjątki w Liście do Rzymian pragnął, aby odbiorca miał na uwadze zarówno cały ich oryginalny kontekst, jak i wewnątrz Izajaszowe powiązania.

Z powyższych fragmentów wyczytać można oczekiwanie na następcę Dawida, który jako król (Syn Boży) wybawi Izraela od jego wrogów i zaprowadzi porządek w państwie. W szczególności warto zwrócić uwagę na ostatni z przytoczonych tekstów. Znajduje się on bowiem w sąsiedztwie tekstów cytowanych przez Pawła, w kontekście bezpośredniego nawiązywania do Ewangelii (Iz 52,7.15; 53,1; 59,20-21) i traktuje o nawracaniu się pogańskich narodów. Podobne treści odnajdujemy w Rz 1,5.9.13-15, tj. we fragmentach odwołujących się do Ewangelii Izajasza. Paweł traktuje społeczność w Rzymie jako przykład wypełniania się obietnic Izajasza o nawróceniu narodów, tj. skutek odnowienia reszty Izraela, którego to nawrócony Paweł sam jest przykładem.

Rz 1,4 wspomina również o ustanowieniu Jezusa Chrystusa Synem Bożym „według Ducha uświęcenia”. Paweł ma na myśli namaszczenie Jezusa na króla. Idąc tropem Izajasza należy przywołać fragment Iz 11,1-3, zawierający podobne wątki o Duchu i mocy w kontekście namaszczenia potomka Dawida na króla (por. również Ps 2; 18,4-5.24.44-51; 51,12-14):

I wyrośnie różdżka z pnia Isajego, a pęd z jego korzeni wyda owoc. I spocznie na nim Duch Pana; Duch mądrości i rozumu, Duch rady i mocy, Duch poznania i bojaźni Pana. I będzie miał upodobanie w bojaźni Pana. Nie według widzenia swoich oczu będzie sądził ani według słyszenia swoich uszu rozstrzygał (Iz 11,1-3).

2. Rz 1,16-17

¹⁶ Bo ja nie wstydę się Ewangelii, jest bowiem ona mocą Bożą ku zbawieniu dla każdego wierzącego, najpierw dla Żyda, potem dla Greka. ¹⁷ W niej bowiem objawia się sprawiedliwość Boża, która od wiary wychodzi i ku wierze prowadzi, jak jest napisane: a sprawiedliwy z wiary żyć będzie.

Na pierwszy plan wyłania się związek między wstydem a Ewangelią w kontekście zbawienia. Takie zestawienie odnajdujemy również u Deutero-Izajasza, który zapowiada, że Bóg wybawi Izraela z niewoli babilońskiej przez Cyrusa (Iz 45,1-6). To zbawienie, powrót do Ziemi Obiecanej, jest pewne i Izrael wierząc w nie, nie będzie zawstydzony: „Zbawienie Izraela w Panu, zbawienie wieczne, nie będziecie zawstydzeni ani nie doznacie hańby na wieki wieków” (Iz 45,17). Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na Iz 28,16

(LXX), cytowanego w Rz 10,11. Ów tekst łączy w sobie wątki wiary i wstydu, a czyni to właśnie w kontekście zbawienia. Pierwotnie stanowił nadzieję uchronienia się przed nadchodzącym sądem wygnania (Iz 28,11), a u Pawła został zinterpretowany chrystologicznie. Wiara w zmartwychwstałego Jezusa Pana (Rz 10,9-11) jest sposobem na zbawienie, czyli — typologicznie mówiąc — na powrót z wygnania.

Starotestamentowy prorok, podobnie jak Paweł w wersecie 16, zestawia ze sobą wiarę i zbawienie. Przekonuje odbiorców, żeby uwierzyli, że tylko Bóg może zbawić Izraela:

Wy jesteście moimi świadkami — mówi Pan — i moimi sługami, których wybrałem, abyście poznali i wierzyli mi, i zrozumieli, że to Ja jestem, że przede mną Boga nie stworzono i po mnie się go nie stworzy. Ja, jedynie ja, jestem Panem, a oprócz mnie nie ma wybawiciela (Iz 43,10-11).

Rz 1,16 łączy ze sobą również zbawienie i ewangelizowanie. Deutero-Izajasz czyni podobnie. Mówi o zwiastowaniu radosnej wieści (ewangelizowaniu), o zbawieniu — o końcu wygnania w Babilonie i powrocie na Syjon, a to wszystko w kontekście innych narodów (por. Pawłowego „Greka”):

Jak miłe są na górach nogi tego, który zwiastuje radosną wieść (LXX: εὐαγγελίζω), który ogłasza pokój, który zwiastuje dobro, który ogłasza zbawienie (LXX: σωτηρία), który mówi do Syjonu: Twój Bóg jest królem. Słuchaj! Twoi strażnicy podnoszą głos, razem radośnie wykrzykują, bo na własne oczy oglądają, jak Pan wraca na Syjon. Wykrzykujcie! Śpiewajcie radośnie razem, grzyzcie Jeruzalem, gdyż Pan pociesza swój lud, wykupuje Jeruzalem! Pan obnażył swoje święte ramię na oczach wszystkich narodów i oglądają wszystkie krańce ziemi zbawienie (LXX: σωτηρία) naszego Boga (Iz 52,7-10).

Nie rozwijając zbyt tego tematu sprawiedliwości Bożej i Bożego usprawiedliwienia, warto przywołać tu jeszcze jeden fragment z Deutero-Izajasza, w którym można doszukać się związku między wstydem, zbawieniem i sprawiedliwością, tj. wątkami obecnymi także w Rz 1,16-17.

Słuchajcie mnie, wy, którzy znacie sprawiedliwość, ty, ludu, w którego sercu jest zakon! Nie bójcie się lżenia ludzi i nie lękajcie się ich pośmiewiska, bo jak szatę pożre ich mól i jak wełnę pogryzie ich robak; lecz moja sprawiedliwość trwać będzie wiecznie, a moje zbawienie z pokolenia w pokolenie (Iz 51,8-9).

Fragment ten dotyczy nadziei powrotu Izraela na Syjon, tj. tego, co autor później nazywa Ewangelią (Iz 52,7). Boża sprawiedliwość w tym urywku wydaje się być rozumiana jako Boża wierność obietnicom o wybawieniu Izraela z Babilonu. Bóg, będąc sprawiedliwym, jest zobowiązany do dotrzymania

swojego przyrzeczenia o zbawieniu Izraela. W powrocie na Syjon objawi się Jego sprawiedliwość⁷. Tak rozumiana sprawiedliwość Boża w Rz 1,17 nie jest odosobniona. Zwrot „sprawiedliwość Boża” pojawia się bowiem ponownie w Rz 3,5, w wersecie poprzedzonym cytatem z Psalmu 51,4, traktującym o Bożej sprawiedliwości jako prawdomówności:

(...) Bóg przecież musi okazać się prawdomówny, każdy zaś człowiek kłamliwy, zgodnie z tym, co napisane: Abyś się okazał sprawiedliwy w słowach Twoich i odniósł zwycięstwo, kiedy Cię sądzą. Lecz jeśli nasza nieprawość uwydatnia sprawiedliwość Bożą, to cóż powiemy? Czy Bóg jest niesprawiedliwy, gdy okazuje gniewanie? (Rz 3,4-5).

3. Rz 2,16

Okaze się to w dniu, w którym Bóg sędzić będzie przez Jezusa Chrystusa ukryte czyny ludzkie według mojej Ewangelii.

Oto kolejny fragment w liście do Rzymian, w którym Paweł wprost odnosi się do Ewangelii. Trudno jednakże doszukać się w nim jakiegoś wyraźniejszego nawiązania do przesłania Izajasza. Jedynie co można zaobserwować, że osiem wersetów później, czyli w Rz 2,24, Paweł przytacza Iz 52,5 (LXX), a więc tekst, w którego bezpośrednim oryginalnym sąsiedztwie (Iz 52,7) pada jedno z czterech użyc $\epsilon\upsilon\alpha\gamma\gamma\epsilon\lambda\acute{\iota}\zeta\omega$ w Izajasza. Iz 52,5 jest zresztą cytowany, jak to już wspomniano wcześniej, w Rz 10,15.

4. Rz 10,15-16

¹⁵ Jakże mogliby im głosić, jeśli by nie zostali posłani? Jak to jest napisane: Jak piękne stopy tych, którzy zwiastują dobrą nowinę! ¹⁶ Ale nie wszyscy dali posłuch Ewangelii. Izajasz bowiem mówi: Panie, któż uwierzył temu, co od nas posłyszał?

⁷ Rzeczownik $\delta\iota\kappa\alpha\iota\omicron\sigma\upsilon\eta$ pojawia się w LXX w Iz: 1,21.26; 5,7.16; 9,6; 10,22; 11,5; 16,5; 26,2.9.10; 32,16.17; 33,5.6.15; 38,19; 39,8; 41,2; 42,6; 45,8.13.19.23.24; 46,12.13; 48,1.18; 49,13; 51,5.6.8; 54,14; 56,1; 57,12; 58,2.8; 59,9.14.17; 60,17; 61,3.8.11; 62,1.2; 63,1.7; 64,5. Czasownik $\delta\iota\kappa\alpha\iota\omega$ w LXX w Iz: 1,17; 5,23; 42,21; 43,9.26; 45,25; 50,8; 53,11.

W wersecie 15 Paweł używa czasownika εὐαγγελίζω i cytuje Iz 52,7. W oryginalnym kontekście Iz 52,7 (cytowanym wyżej) dotyczy zwiastowania Ewangelii o końcu niewoli babilońskiej i możliwości powrotu z wygnania do ojczyzny. Z kolei w wersecie 16 Paweł używa rzeczownika εὐαγγέλιον i przywołuje Iz 53,1 (LXX). Passus ten stanowi część tzw. Pieśni Sługi (Iz 52, 13–53,12). Ponadto nawiązanie do Jezusa w Rz 10,14, sugeruje, że Paweł odczytywał Pieśń Sługi chrystologicznie. W pierwotnym usytuowaniu Pieśni Sługi, jeśli wiązać ją z poprzedzającymi treściami z Iz 52, wyłania się obraz niewinnej reszty Izraela (proroka = mesjasza?) doświadczającej wygnania w Babilonie i spłacającej w ten sposób winę Izraela. Dla Pawła więc Jezus jako reprezentant Izraela, chociaż niewinny, utożsamia się z winnym Izraelem, idzie na wygnanie (umiera) i gładzi jego grzech. Dzięki temu Izrael może powrócić z wygnania — może doświadczyć Bożego przebaczenia, czyli otrzymać zbawienie. Musi jednakże uwierzyć, że ów Jezus rzeczywiście był Chrystusem, który poszedł na wygnanie (spłata win przez śmierć), ale i z tego wygnania powrócił (zmartwychwstanie — por. Rz 10,9).

Jak zaznaczono wyżej, Iz (LXX) stosuje czasownik εὐαγγελίζω, nie tylko we wspomnianym tekście 52,7, ale również w trzech innych fragmentach, mianowicie w 40,9; 60,6 i 61,1.

Iz 40,9 — podobnie jak i Iz 52,7 — używa czasownika εὐαγγελίζω w kontekście słów o końcu niewoli babilońskiej i możliwości powrotu do ojczyzny:

Wyjdź na górę wysoką, zwiastunie dobrej wieści, Syjonie! Podnieś mocno swój głos, zwiastunie dobrej wieści, Jeruzalem! Podnieś, nie bój się! Mów do miast judzkich: Oto wasz Bóg! Oto Wszechmocny, Pan przychodzi w mocy, jego ramię włada. Oto ci, których sobie zarobił, są z nim, a ci, których wypracował, są przed nim. Jak pasterz będzie pasł swoją trzodę, do swojego naręcza zbierze jagnięta i na swoim tonie będzie je nosił, a kotne będzie prowadził ostrożnie (Iz 40,9-11).

Podobny scenariusz odnajdujemy w Iz 60,6 i 61,1. Oba fragmenty są zapowiedzią powygnaniowego odnowienia Izraela. Iz 60,6 traktuje o pogańskich narodach zmierzających z darami na odnowiony Syjon i chwalcących Boga:

Gromady wielbłądów zaroją się, młode wielbłądy Midianitów i Efy, wszyscy przyjdą z Saby; przywiozą złoto i kadzidło, śpiewając pieśni pochwalne na cześć Pana (Iz 60,6).

Iz 61,1 ogłasza pobabilońskie odnowienie Syjonu, również w kontekście służenia Izraelowi przez inne narody:

¹ Duch Wszechmocnego Pana nade mną, gdyż Pan namaścił mnie, abym zwiastował ubogim dobrą nowinę; posłał mnie, abym opatrzyl tych, których serca są skruszone, abym ogłosił jeńcom wyzwolenie, a ślepych przejrzenie. ² Abym ogłosił rok łaski Pana i dzień pomsty naszego Boga, abym pocieszył wszystkich zasmuconych. ³ Abym dał płaczącym nad Syjonem zawój zamiast popiołu (...). ⁵ I stawiają się obcy, aby paść wasze owce, a cudzoziemcy będą waszymi oraczami i winiarzami (Iz 61,1-3.5).

Z powyższych obserwacji wynika, że dla Pawła podstawowym typologicznym źródłem dla formułowania swojej Ewangelii jest Izajaszowa zapowiedź powrotu Izraela z Babilonu, odnowa Syjonu i przebaczenie grzechów. Każdy z tych wątków wymaga odrębnej analizy. Tutaj jednak autor pragnie jedynie nakreślić ogólne ramy interpretacyjne dla Pawłowej idei Ewangelii.

5. Rz 11,28

(...) gdy chodzi o Ewangelię — są oni nieprzyjaciółmi Boga ze względu na wasze dobro; gdy jednak chodzi o wybranie, są oni — ze względu na przodków — przedmiotem miłości.

W zakończeniu części teologicznej listu Paweł ponownie odwołuje się do εὐαγγέλιον (Rz 11,28). Sam werset nie cytuje Izajasza, jednakże tuż przed nim (11,26-27) i kilka wersetów po nim (11,34) pojawiają się wyjątki z Izajasza. Warto poświęcić im nieco uwagi. W Rz 11,26-27 Paweł nawiązuje do Iz 59,20-21 (LXX) i 27,9 (LXX), żeby przekonać swoich odbiorców o tym, że chociaż Izrael jako naród nie przyjął Ewangelii, to jednak i dla niego jest nadzieja. Iz 59,20-21 stanowi część przesłania proroka o ostatecznym odnowieniu Syjonu. Wpisuje się ono w Pawłowe rozumienie Ewangelii jako uwolnienie Izraela z niewoli babilońskiej i odbudowę Syjonu:

Przyjdzie jako Odkupiciel dla Syjonu i dla tych, którzy w Jakubie odwrócili się od występku — mówi Pan. Co do mnie zaś, to moje przymierze z nim, jest takie, mówi Pan: Mój Duch, który spoczywa na tobie, i moje słowo, które włożyłem w twoje usta, nie zejda z ust twojego potomstwa ani z ust twoich wnuków — mówi Pan — odtąd aż na wieki (Iz 59,20-21).

Podobnie również można odczytywać *passus* z Iz 27,9. Izrael został wygnany z powodu swoich grzechów, ale Bóg ostatecznie przebaczy mu i Izrael powróci do swojej ziemi:

Plosząc i wypędzając ich, rozprawileś się z nimi; swoim gwałtownym podmuchem wyгнаłeś ich w dniu wiatru wschodniego. Dlatego też tylko tak będzie

zmaszana wina Jakuba i wtedy będzie pełny skutek jego rozgrzeszenia, gdy doprowadzi do rozbicia wszystkich kamieni ołtarza, jak się rozbija kamienie wapienne; gdy nie podniosą się już pomniki Astarty ani ołtarze kadzidlane (...) I stanie się w owym dniu, że zatrąbi wielka trąba i przyjdą zaginieni w ziemi asyryjskiej i rozproszeni w ziemi egipskiej, i będą oddawali pokłon Panu na świętej górze w Jeruzalemie (Iz 27,8-9.13).

Widać, że owe dwa wyjątki z Izajasza (59,20-21 i 27,9) łączy wygnanie Izraela oraz nadzieja powrotu i odnowienia. Stanowią one dla Pawła podstawę pod jego rozumienie Ewangelii. W podobnym świetle należy rozpatrywać użycie Iz 40,13 (LXX) w Rz 11,34. Iz 40,13, w oryginalnym kontekście pojawia się w pobliżu Iz 40,9, gdzie został użyty czasownik εὐαγγελίζω, a więc w miejscu, gdzie Izajasz głosi Ewangelię o końcu wygnania Izraela w Babilonie. Sam Iz 40,13 ma wskazywać na wielkość Boga w porównaniu z pogańskimi narodami i ich bóstwami, co implikuje jego zdolność do uwolnienia Izraela.

6. Rz 15,16.19-20

¹⁶ Dzięki niej jestem z urzędu służą Chrystusa Jezusa wobec pogan sprawującym świętą czynność głoszenia Ewangelii Bożej po to, by poganie stali się ofiarą Bogu przyjemną, uświęconą Duchem Świętym. (...) ¹⁹ (...) Oto od Jeruzolimy i na całym obszarze aż po Illirię dopełniłem o b w i e s z c z e n i a Ewangelii Chrystusa. ²⁰ A poczytywałem sobie za punkt honoru głosić Ewangelię jedynie tam, gdzie imię Chrystusa było jeszcze nieznanne, by nie budować na fundamencie położonym przez kogo innego.

W powyższym tekście Paweł trzykrotnie (emfaza wieńcząca główną część listu) bezpośrednio nawiązuje do Ewangelii. Podkreśla zwiastowanie jej poganom, po czym, na koniec tej części wywodu, w Rz 15,21 cytuje Iz 52,15 (LXX). W oryginalnym kontekście Księgi Izajasza fragment ten dotyczy zbawczego działania Boga wobec swojego Sługi, które dociera także do narodów pogańskich. Jeśli rozumieć ten fragment jako zapowiedź uwolnienia reszty Izraela z Babilonu, to wyłania się nam obraz innych narodów, do których również dochodzi przesłanie Ewangelii Izajasza, o Bogu wyswabdzającym Izraela z wygnania. A zatem zbawcze dzieło Boga wobec Izraela, co widać wyraźniej także z innych miejsc Deutero-Izajasza, jest również zbawienne dla obcych narodów.

7. Rz 16,25

Temu, który ma moc utwierdzić was zgodnie z Ewangelią i moim głoszeniem Jezusa Chrystusa, zgodnie z objawioną tajemnicą, dla dawnych wieków ukrytą (...) niech będzie chwała na wieki wieków! Amen.

Ostatni fragment nawiązujący wprost do Ewangelii w Liście do Rzymian, stanowi doksologię końcową. Jest on treściowo zbieżny ze wstępem do listu (zob. komentarz do Rz 1,1-6). W jego obrębie nie odnajdujemy wyjątku z Izajasza. Nawiązuje on jednak do Ewangelii obecnej w pismach prorockich (διὰ τε γραφῶν προφητικῶν) i obwieszczonej innym narodom. Takie zestawienie wątków wyraźnie wskazuje na przesłanie Izajasza, co wynika także z analizy wcześniejszych fragmentów.

8. Podsumowanie

Z przedstawionej wyższej analizy można wyciągnąć następujące wnioski:

- 1) Omówione wyjątki z Izajasza w Liście do Rzymian, które w swej warstwie językowej posiadają czasownik εὐαγγελίζω, pojawiają się u Pawła zawsze w sąsiedztwie wersetów, w których on sam używa terminów εὐαγγελίζω i εὐαγγέλιον, lub też w tekstach, które zawierają aluzje do tych terminów.
- 2) Paweł będąc wnikliwym czytelnikiem Księgi Izajasza używa jej przesłania tak dla formułowania, jak i eksplikacji swojej Ewangelii w Liście do Rzymian.
- 3) Izajaszowa Ewangelia — o wyzwoleniu Izraela z wygnania w Babilonie; powrocie na Syjon i jego odbudowie; sprawiedliwym, czyli wiernym swemu słowu Bogu, który realizuje swoją obietnicę zbawienia Izraela; Słudze Pańskim, który na wygnaniu odkupuje winę Izraela; nowym królu Izraela, dzięki któremu ma zapanować ład w państwie; o poganach, którzy z nastaniem zbawienia dla Izraela, także doświadczą jego skutków — w Liście do Rzymian, w zamyśle Pawła staje się inspiracją tego, co Bóg uczynił przez Jezusa, i co dokonuje się obecnie w rzymskiej wspólnocie kościoła (w relacji między żydami i poganami), któremu Paweł zwiastuje dobrą nowinę o Chrystusie.

Isaiah's Gospel in the Letter to Romans

SUMMARY

It may be observed that Apostle Paul explicitly refers to the concept of the Gospel (using a noun εὐαγγέλιον and a verb εὐαγγελίζω) in the Letter to Romans in its strategic rhetorical points (*inter alia* at the beginnings and ends of the ancient epistolary components). This suggests that the theme of the letter is the Gospel. The question arises about the source for Paul's formulation of the Gospel. The article proposes that it comes from the book of Isaiah. The argument is that in the surroundings of the passages in which Paul directly mentions the Gospel one finds quotations from Isaiah, and in one case the quotation from LXX Isaiah itself contains the verb εὐαγγελίζω. Once this compository aspect is noticed, what remains is to interpret Paul's Gospel fragments in the light of the citations from and allusions to Isaiah as well as in the general message of the prophet. The intertextual analysis provides a typological picture of the return of Israel from the exile in Babylon with its various topics, that function as a type for Paul's Gospel. This typological interpretation allows the reader to comprehend the nuances of the presentation of the Gospel in the Letter to Romans more clearly.